

نقش اخلاق در ثبات جامعه از دیدگاه امام خمینی (ره)

مریم نادعلی پور^۱

چکیده

خداوند به همه بندگان رحمت خویش را افاضه فرموده است و وسایل رفاه و بندگی را به آنها عطا کرده است تا بندگان در دنیا و آخرت به سعادت برسند. حضرت امام تربیت یافته مکتب اسلام ناب بوده‌اند و کلامشان آینه‌ای از معارف الهی می‌باشد. این مقاله، به مطالعه و بررسی جایگاه اخلاق، ارزش‌های اخلاقی، ایمان، تقوا و همچنین شیوه‌های هدایت و تربیت اخلاقی و موانع آنها پرداخته است.

روش مقاله: روش مطالعه مقاله به صورت توصیفی - کتابخانه‌ای با فیش برداری انجام گرفته است.

هدف مقاله: بیان و شناسایی نقش اخلاق در ثبات جامعه می‌باشد که با ارائه دیدگاه امام خمینی درباره این موضوع در جهت اصلاح مفاسد اجتماعی برای نسل جوان، اثربخش و مفید خواهد بود.

یافته‌ها: از آنجا که تهذیب و تربیت اخلاقی بر فکر، رفتار، اخلاق و فرهنگ افراد جامعه تأثیرگذار است، از این رو این مقاله به تبیین و توضیح جایگاه ارزش‌های اخلاقی، جایگاه هدایت و تربیت اخلاقی، و شیوه‌های هدایت و تربیت اخلاقی از دیدگاه امام خمینی می‌پردازد. در این راستا به شیوه‌هایی چون تحصیل علمی همراه با تهذیب اخلاقی، تعهد به ارزش‌های اخلاقی، اخوت و برادری (مدارا) و وحدت اشاره دارد و نیز به مطالعه و بررسی موانع هدایت و تربیت اخلاقی، شامل تزلزل ایمان، رذایل اخلاقی، مرتیان غیرمتعهد و وابسته به افکار بیگانه، تبلیغات شرق و غرب و بیگانه پرداخته است.

بنابراین انسان اگر به خودش واگذاشته شود، در بند شهوات و نیازهای مادی اسیر خواهد شد و هر گونه نظام تربیتی و سیاسی از پرورش ابعاد معنوی آن ناتوان خواهد بود. اساس همه چیز معنویت است و با اصلاح و پرورش این بُعد در انسان همه مشکلات دیگر حل خواهد شد. امام خمینی (ره) بر این باور است که معضل جهان امروز معضل اخلاقی است و اگر حل نشود جهان در سراشیبی سقوط پیش خواهد رفت. از این رو مقصد اسلام و مقصد همه انبیا این است که آدم‌ها را تربیت کنند. تزلزل ایمان، وجود رذایل اخلاقی در جامعه موجب مفاسد بسیار می‌گردد و پیامد آن آسیب‌های زیادی را بر جامعه وارد می‌سازد و رذایلی چون حب نفس، حب جاه و جلال، شهرت و ریاست در مملکت شایع می‌گردد و سبب تفرقه بین مسلمانان خواهد شد.

واژگان کلیدی: امام خمینی، نقش اخلاق، ثبات جامعه، شیوه‌ها، هدایت و تربیت، موانع.

مقدمه

اخلاق از مسائل بنیادی در تربیت انسان است و شناسایی ارزش‌های اخلاقی در تحقق معنویات دارای اهمیت است. نقش اخلاق در ثبات جامعه از لوازم ضروری شمرده شده است؛ از این رو لازم است به

۱ - مدرس مرکز آموزش علمی کاربردی خانه کارگر گرگان؛ hesabgaran.javan@yahoo.com

شیوه‌های هدایت و تربیت اخلاقی و موانع آنها پرداخته شود. از دیدگاه امام خمینی (ره)، انسان برای رسیدن به کمال مطلوب باید مهذب و آراسته به اخلاق اسلامی باشد. چنان که از نگاه محققین اسلامی تبیین آراء و اندیشه‌ها و سیره عملی او مجسمه اخلاق، و پیروی از آنها موجب سعادت زندگی مادی و معنوی خواهد شد. از برجستگی‌های اندیشه امام، عظمت و بزرگی انسان در نگاه اوست؛ به گونه‌ای که او را عصاره خلقت و از همه محدودیت‌ها و حصارها، آزاد شده و رها می‌داند (امام خمینی و اندیشه‌های اخلاقی - عرفانی، ۱۳۸۲، ص ۱۵۵). اخلاق در دل نظام فکری امام خمینی جای دارد و در حقیقت همه دانش‌ها بر محور آن می‌چرخد (اسلامی، ۱۳۸۳، ص ۳).

امام بر آن است که انسان اگر به خودش واگذاشته شود، در بند شهوات و نیازهای مادی اسیر خواهد شد و هر گونه نظام تربیتی و سیاسی - حتی صحیح - از پرورش ابعاد معنوی او ناتوان خواهد ماند (همان، ص ۲۳۱). حال آن که اساس همه چیز معنویت است و با اصلاح و پرورش این بُعد در انسان، همه مشکلات دیگر حل خواهد شد. از نظر ایشان، معضل جهان امروز، معضل اخلاقی است و اگر حل نشود، جهان در سراشیبی سقوط پیش خواهد رفت.

«آن چیزی که دنیا را تهدید می‌کند، سلاح‌ها و سرنیزه‌ها و موشک‌ها و امثال این نیست آن چیزی که دارد این انسان را و این کشورها را رو به هلاکت و رو به انحطاط می‌کشاند، این انحطاط‌هایی است که در سران کشورها و در دست به کارهای این حکومت‌ها، از انحطاط اخلاقی دارد پیدا می‌کند» (صحیفه امام، ج ۱۶، ص ۱۶۱). از نظر امام «مکتب اسلام یک مکتب مادی نیست... اسلام برای تهذیب انسان آمده است ... مقصد اسلام و مقصد همه انبیا این است که آدم‌ها را تربیت کنند» (همان، ج ۷، ص ۵۳۱).

با توجه به بحران معنویت در جهان حاضر، محققین معتقدند که بین معنویت و تکنولوژی در جهان امروزی شکاف عمیقی وجود دارد. از این رو ضرورت خودسازی را در حوزه فردی و اجتماعی می‌طلبند. نیاز امروز و سازندگی اجتماعی چنین ضرورتی را می‌نماید که بشر به تهذیب در حوزه فردی و اجتماعی بیندیشد. ماهیت دگرگون جهان، جامعیت انسان، انسان به عنوان مظهر اسم خدا، شکوفایی نیروهای درونی، آزادی بیرونی، و وصال معشوق از ویژگی‌هایی هستند که امکان خودسازی و شفاف‌سازی آینه دل را برای انسان امری ممکن می‌نمایند (امام خمینی و اندیشه‌های اخلاقی - عرفانی، ۱۳۸۲، ص ۱۵۶). حضرت امام تربیت یافته مکتب اسلام ناب بوده‌اند و کلامشان آینه‌ای از معارف الهی بود (روزبه، ۱۳۸۲، ص ۳۷).

یافته‌ها

۱- جایگاه ارزش‌های اخلاقی از دیدگاه امام خمینی (ره)

اساساً از نظر امام خمینی «علوم، مطلقاً عملی هستند.» (امام خمینی، ۱۳۸۳، ص ۵۲۷). و جنبه معرفتی یا به تعبیر فلسفه اسلامی، کاشفیت آنها، مقدمه عمل است و هیچ دانشی نیست که مطلقاً با عمل در پیوند نباشد، اما اصول اخلاقی از این مرحله فراتر هستند؛ چرا که جوهره اخلاق چیزی جز فرآیند آفرینش خود و بازآفرینی مدام نیست (اسلامی، ۱۳۸۳، ص ۱۵۵).

انسان اخلاقی کسی است که عمیقاً باور کرده است که انسان تعریف‌ناپذیر است و تا هنگامی که در این عالم خاکی می‌زید، نمی‌توان قاطعانه او را گمراه یا راه‌یافته دانست. در نتیجه لحظه‌ای از آفرینش و بازآفرینی باز نمی‌ایستد. همواره در پی تربیت خود و از خود فراتر رفتن است (همان، ص ۱۵۹). «خداوند به همه بندگان خودش رحمت دارد و همین رحمت موجب ایجاد بندگان و فراهم کردن اسباب رفاه و بندگی آنهاست، و همین رحمت موجب فرستادن انبیای بزرگ است. رحمت خدا اقتضا دارد که بندگان خدا را هم در دنیا و هم در آخرت به سعادت برساند. تمام اسباب سعادت را - مادی و معنوی - فراهم فرموده است. بندگان خدا با اسم "رحمان" و با اسم "رحیم" موجود شدند و ادامه حیات در دنیا و آخرت می‌دهند» (صحیفه امام، ج ۹، ص ۳۶۹).

۲- جایگاه هدایت و تربیت اخلاقی از دیدگاه امام خمینی (ره)

هدایت و تربیت اخلاقی تا حدی مهم است که امام خمینی تأکید دارد: «خیلی باید توجه داشته باشید که به شیاطینی که بخواهند شما را منحرف کنند یا به طرف راست، یا به طرف چپ و لو با اسم اسلام و اسم ایران و اسم کشور ایران؛ خیلی توجه داشته باشید که مبدا خدای نخواستہ منحرف بشوید و از اسلام عزیز شما را جدا کنند. اسلام برای شما و برای همه بشر و همه توده‌های عالم تحفه آورده است؛ تحفه همگانی و برای همه و در رأس برنامه‌های اسلامی هدایت است که شما را هدایت کند به راهی که هم دنیای شما تعمیر بشود و معمور باشد و هم آخرت شما. در هیچ رژیم و در هیچ دولتی آن طوری که دولت اسلام و در رژیم اسلامی، پایبند اخلاق و پایبند ارزش‌های انسانی است نخواهد بود. ادعاهای زیاد است. هر جا بروید سران کشورها، در هر جا بروید خصوصاً سران کشورهای ابرقدرت ادعاهایشان زیاد است» (همان، ج ۱۴، ص ۶۵).

«ادعای این که ما خلق را می‌خواهیم و مصالح خلق و توده‌ها را می‌خواهیم و مصالح کارگران را، این ادعا زیاد است و از قدیم هم بوده. ادعای اینکه ما به حقوق بشر احترام قائل می‌شویم و ما نسبت به حقوق بشر وفادار هستیم، این ادعاهای زیاد است. پیشتر هم بوده، حالا هم هست. لکن شما باید به اعمال این مدعیان نگاه کنید نه به گفتار آنها. گفتارشان شیرین است. اعمالشان از هر زهر تلخ‌تر است. همان‌هایی که مدعی حقوق بشر هستند و همان‌هایی که مدعی این هستند که باید به قراردادهای بین‌المللی وفادار بود، اولین اشخاصی هستند و اولین دولت‌هایی هستند که نه به حقوق بشر اعتنا دارند و نه به این سازمان‌هایی که به دست خودشان به وجود آوردند. آن‌هایی که ادعا می‌کنند که ما انقلاب کردیم برای خلق‌ها و برای مردم مستضعف، وقتی اعمال آنها را شما نگاه کنید اولین اشخاصی هستند که به ضد بشر هستند و به ضد ملت خودشان هستند تمام تبلیغات برای به دست آوردن قدرت است» (همان، ص ۶۵-۶۶).

شیوه‌های هدایت و تربیت اخلاقی از دیدگاه امام خمینی (ره)

الف- تحصیل علمی همراه با تهذیب اخلاقی

امام خمینی (ره) در جمع کارکنان مدرسه عالی شهید مطهری و اعضای انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان فرمودند: «من امیدوارم که خواهران و برادرانی که در مدرسه عالی شهید مطهری-رحمه الله- هستند و مشغول تحصیل و تبلیغ هستند...» شما خواهرها و برادرها که در این مدرسه هستید برنامه‌تان را آن طور تنظیم کنید که از بین شما، مطهری‌ها یا یک مطهری پیدا بشود. عزمتان جزم این معنا باشد و توجه‌تان به خدا و اعمال‌تان خالص برای خدای تبارک و تعالی. جدیت کنید که در آن مدرسه که هستید... و بالاتر از تحصیل، تهذیب اخلاق [است] اسلامی باشید و علوم اسلامی را با نفوس اسلامی تکمیل کنید و در کنار تحصیل جدی در احکام اسلام و معارف اسلامی تهذیب اسلامی داشته باشید. مدرسه‌های علمی و دینی و تمام مدارس که در آن تحصیل می‌شود چه تحصیلات علوم دینی باشد یا تحصیلات دیگر، در رأس برنامه‌هایشان... باید این معنا باشد که مهذب باشند قبل از این که عالم هستند، مهذب باشند قبل از این که محصل هستند. در مدارس، همه مدارس سرتاسر کشور لازم است که اشخاصی که مهذب هستند و علماء و گویندگانی که راه حق را تا آن اندازه که قدرت داشتند پیموده‌اند در این مدارس بروند و حوزه اخلاقی و حوزه تهذیب و حوزه معارف اسلامی تشکیل بدهند که در کنار تحصیلات علمی، تهذیب اسلامی و اخلاق اسلامی باشد، اگر تهذیب اسلامی در مدارس نباشد چه مدارس دینی و چه مثل سایر دانشگاه‌ها که آن‌ها هم باز مدارس اسلامی و دینی هستند باید توجه کنند که معلمان که در این مدارس هستند و کسانی که در این مدارس تبلیغ می‌کنند... اشخاصی باشند که صد در صد اسلامی و معتقد به احکام اسلام و عقاید اسلامی باشند» (همان، ص ۱۶۸-۱۶۹).

«اسلام آن قدر که به تهذیب این بچه‌های ما و جوان‌های ما کوشش دارد به هیچ چیز کوشش ندارد. اسلام اصلاً برای آدم ساختن آمده است و این مکتب‌های انحرافی آدم را از آدمیتش بیرون می‌کند کشور ما را به جایی می‌رساند که یا پناه به شرق و کمونیست ببرد یا پناه به غرب و آمریکا، و منشأ تمام این بدبختی‌ها این اساتیدی بودند که معتقد نبودند و زیر دست آنها افرادی بیرون آمدند که آن افراد، جامعه ما را به هلاکت رساندند و مملکت ما را با شرق و یا با غرب متصل کردند» (همان، ص ۱۷۰).

ب- تعهد به ارزش‌های اخلاقی

تعهد به ارزش‌های اخلاقی از جمله اموری است که امام عقیده دارد معلمان که در مدارس هستند و کسانی که در این مدارس تبلیغ می‌کنند یا صحبت می‌کنند اشخاصی باشند که صد در صد اسلامی و معتقد به احکام اسلام و عقاید اسلامی باشند (همان، ص ۱۶۹)، که کسانی پیش آنها تربیت می‌شوند، تربیت‌های اسلامی با تهذیب اسلامی باشد و شما بدانید که اگر چنانچه عالم هر عالمی باشد تهذیب اسلامی پیدا نکند و اخلاق اسلامی پیدا نکند برای اسلام مضر است که نافع نیست. آن قدری که از زبان و قلم اشخاصی که تعهد به اسلام نداشته‌اند و انحراف داشته‌اند کشور ما دیده است که از توپ و تانک و از محمدرضا و پدرش صدمه ندیده

است. صدمه اینها صدمه روحی است. صدمه روحی بالاتر از صدمات جسمی است. اگر چنانچه عالم مهذب نباشد و لو این که عالم به احکام اسلام باشد، ولو این که عالم به توحید باشد اگر مهذب نباشد برای خودش و برای کشورش و برای ملتش و برای اسلام ضرر دارد که نفع ندارد. اگر بخواهید خدمتگزار اسلام باشید، خدمتگزار ملت اسلامی باشید و اسیر در دست ابرقدرت‌ها و آنها که پیوند با ابرقدرت‌ها دارند نباشید باید دانشگاه و فیضیه و همه آنها که مربوط به دانشگاه‌اند و همه آنها که مربوط به فیضیه هستند در رأس برنامه‌های تحصیلی‌شان برنامه‌های اخلاقی و برنامه‌های تهذیبی باشد تا فرآورده‌های آنها امثال مرحوم مطهری را به جامعه تسلیم کند و اگر خدای نخواستہ برخلاف باشد آن وقت افراد مقابل این افراد را به جامعه می‌فرستد و اینها جامعه را به فساد می‌کشند و مردم را به اسارت. مهم‌تر چیزی که برای کشور ما لازم است تعهد اسلامی و تهذیب اسلامی است که اگر این یک سنگر صحیح بشود و سنگر دانشگاه و فیضیه یک سنگر اسلامی باشد دیگر سایر ملت به این طرف یا آن طرف نخواهند گرایید و با صراط مستقیم راه انسانیت و راه اسلامیت و راه استقلال و راه آزادی را طی می‌کنند (همان، ص ۱۶۹-۱۷۰).

ج- اخوت و برادری (مدارا)

اخوت و برادری (مدارا) یکی دیگر از اموری است که باید در جامعه مردم بدان توجه داشته باشند. مدارای مورد نظر حضرت امام (ره) دارای دو سطح است:

- ۱- سطح فردی و تعامل فردی که در آن، احسان و عفو و گذشت و اخوت، مقدم بر عدالت است.
- ۲- سطح تعامل اجتماعی که در آن عدالت مقدم بر بخشش است؛ زیرا بدون عدالت، جامعه قوام نمی‌یابد.

مدارای مورد نظر اسلام و حضرت امام به معنای تحمل عقاید افراد، سعه صدر عملی و رعایت حقوق انسان‌هاست، که برخاسته از یک فضیلت اخلاقی و انسانی و نگاه مهربانانه به انسان و ملاحظه او در ارتباط با مبدأ و معاد، در چارچوب شریعت می‌باشد (روزبه، ۱۳۸۲، (مدارا ۳/)، ص ۹۷).

د- وحدت

وحدت یکی از شیوه‌های هدایت و تربیت اخلاقی از دیدگاه امام خمینی (ره) است؛ چنان که در بیاناتی فرمودند: «اشخاصی که با شما تماس می‌گیرند و ممکن است در بین شما نفوذ بکنند، حرف‌های آنها را درست توجه کنید ببینید که آیا همان حرفی است که ملت در ابتدای انقلاب می‌زند که عبارت است از وحدت کلمه و توجه به خدا و با همین وحدت کلمه شما را با این که اندک بودید در مقابل ابرقدرت‌ها بر آنها پیروز کرد و کشور شما را که در طول سالیان دراز در تحت سلطه اجانب بود یا در تحت سلطه سلاطین جور بود، نجات داد شما را مستقل کرد و دست‌های دیگران را از کشور شما کوتاه کرد و سلطه آنها را از سر شما کوتاه کرد. شما باید توجه کنید گویندگانی که پیش شما می‌آیند یا کسانی که که در داخل شما وارد می‌شوند و بیخ گوش شما مسائلی را طرح می‌کنند، توجه کنید که طرح این طور مسائل، طرح تفرقه است، طرح جدا کردن یک قشر از قشر دیگر است، یا دعوت به وحدت و دعوت به انسجام است؟ اگر دیدید که گویندگان دعوت به اتحاد همه قشرهای ملت می‌کنند نمی‌خواهند شما را از سپاهیان جدا کنند و نمی‌خواهند سپاهیان را از شما،

نمی‌خواهند شما را از روحانین جدا کنند و نمی‌خواهند آنها را از شما، نمی‌خواهند بین خود شما، سران شما با خود شما تفرقه ایجاد کنند و دعوت به همان امری است که خدای تبارک و تعالی دعوت فرموده است و همه را به وحدت دعوت فرموده است و به تمسک به اسلام و حَبْلِ اللَّهِ دعوت فرموده است و از تفرقه تحذیر فرموده است» (همان، ص ۶۶-۶۷).

«اگر گویندگان همان معنا را می‌گویند، شما بدانید که این گویندگان، اسلامی هستند و این حرف‌ها حرف‌های اسلامی و قابل قبول، و اگر دیدید که گویندگان یا گروهی یا اشخاصی گفتارشان برخلاف آن چیزی است که خدای تبارک و تعالی می‌فرماید که: "وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً" تمام شما اعتصام به ریسمان خدا بکنید، تمام شما مأمورید که تفرقه نداشته باشید» (همان، ص ۶۷).

۴- موانع هدایت و تربیت اخلاقی

الف- تزلزل ایمان

امام خمینی بر این نظر است «که کلیه مفساد اخلاقی و اعمالی از این است که قلب بی‌خبر از ایمان است و آنچه عقل ادراک به واسطه برهان عقلی یا اخبار انبیاء کرده به قلب نرسانده و دل از او بی‌خبر است» (شرح چهل حدیث، ص ۱۱۲). «بدان که نفس در هر حظی که از این عالم می‌برد، در قلب اثری از آن واقع می‌شود که آن تأثر از ملک و طبیعت است و سبب تعلق آن است به دنیا. و التذاذات هرچه بیش‌تر باشد قلب از آن بیش‌تر تأثیر پیدا می‌کند و تعلق و حبش بیش‌تر می‌گردد تا آن که وجهه قلب به دنیا و زخازف آن گردد. و این منشأ مفساد بسیاری است. تمام خطاهای انسان و گرفتاری به معاصی و سیئات برای همین محبت و علاقه است» (همان، ص ۱۲۳). «چنان‌چه در کافی شریف از جناب امام صادق علیه السلام حدیث می‌کند: قَالَ، عَلَيْهِ السَّلَامُ: "رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ حُبُّ الدُّنْيَا" ... پس تعلق قلب و محبت دنیا عبارت از دنیای مذموم است و هرچه دلبستگی به آن زیادتر باشد، حجاب بین انسان و دار کرامت او و پرده مابین قلب و حق بیش‌تر و غلیظ‌تر شود. و آنچه در بعضی از احادیث شریفه است که از برای خدا هفتاد هزار حجاب است از نور و ظلمت، "حجاب‌های ظلمانی" تواند همین تعلقات قلبیه باشد به دنیا. و هر قدر تعلقات بیش‌تر باشد، حجاب‌ها زیادتر است و هرچه تعلق شدیدتر باشد، حجاب غلیظ‌تر و خرق آن مشکل‌تر است» (همان، ص ۱۲۱).

ب- ردایل اخلاقی

امام خمینی بر این نظر است که «یکی از ذمایم اخلاق که اسباب هلاکت انسان است و موجب فشار قبر است و انسان را در دو دنیا معذب دارد، بدخلقی با اهل خانه یا همسایگان یا هم شغل‌ها یا اهل بازار و محله است که این زائیده غضب و شهوت است» (شرح چهل حدیث، ص ۲۵). «در هر حال انسان باید یک یک از اخلاق قبیحه فاسده را در نظر گرفته به واسطه خلاف نفس از مملکت روح خود بیرون کند» (همان، ص ۲۶). همچنین «کسی که اخلاق حسنه خود و ملکات فاضله نفس را به چشم مردم بکشد و ارائه به مردم بدهد، قدمش قدم نفس است و خودبین و خودخواه و خودپرست است و با خودبینی، خداخواهی و خدایبینی خیالی است خام و امری است باطل و محال. مادامی که مملکت وجود شما از حب نفس و حب جاه و جلال و

شهرت و ریاست به بندگان خدا پُر است، نمی‌توان ملکات شما را ملکات فاضله دانست و اخلاق شما را اخلاق الهی شمرد... و تا ملکوت شما ملکوت انسانی نباشد و قلب شما از این اعوجاج‌ها و خود خواهی‌ها پاک نباشد، منزل حق تعالی نباشد. در حدیث قدسی است که می‌فرماید: "لَا يَسْعُنِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي، بَلْ يَسْعُنِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ" هیچ موجودی آئینه جمال محبوب نیست مگر قلب مؤمن. متصرف در قلب مؤمن، حق است، نه نفس (همان، ص ۴۵). «پس بدان تا بدین حال هستی و این رذیله "خودنمایی" در تو است کافر بالله هستی و در سلک منافقین محسوب می‌شوی گرچه به خیال خود مسلمی و مؤمن به خدایی» (همان، ص ۴۶).

ج- مریان غیر متعهد و وابسته به افکار بیگانه

امام خمینی درباره موانع هدایت و تربیت اخلاقی بر این نظر است که «آن قدر که کشور ما از دانشگاه و فیضیه صدمه دیده است از جاهای دیگر ندیده است. باید هر دو [ی] اینها مهذب باشند و علمای اسلام و اساتید دانشگاه با هم پیوند داشته باشند، تفاهم داشته باشند که این دو محل را محل اسلامی کنند و معلم‌هایی که انتخاب می‌شوند در دانشگاه به‌خصوص و در سایر جاهای معلم‌های متعهد باشند و معلم‌هایی باشند که نه فکر آنها طرف شرق باشد و نه دست آنها طرف غرب دراز باشد. چنانچه در بین معلمین ما شرقی یا غربی باشد، این کشور ما یا گرایش به شرق پیدا می‌کند یا گرایش به غرب پیدا می‌کند و از محتوای جمهوری اسلامی که شعارش نه شرقی و نه غربی است تهی می‌شود و اعتنا به اینکه بعضی از اشخاص می‌گویند که نباید این طور تهذیب‌ها بشود و باید آزاد و سر خود هر کس هر جا می‌خواهد برود و هر معلمی بخواهد جوان‌ها و بچه‌های ما را هر جور تربیت کند این انحراف است، بر خلاف تعالیم عالیه اسلام است» (صحیفه امام، ج ۱۴، ص ۱۶۹-۱۷۰).

د- تبلیغات شرق و غرب

امام خمینی درباره موانع هدایت و تربیت اخلاقی بر این نظر است که «تبلیغات شرق و تبلیغات غرب تمامش آلوده به آن هواهای نفسانی است که انسان هرگز سیر نمی‌شود از آن هواها. با الفاظ خوب، با گفتار خیلی شیرین مردم را اغفال می‌کنند [از] خود مردم استفاده می‌کنند و مردم را به قیادت خودشان [به اسارت] در می‌آورند. و از مردم استفاده قدرت برای خودشان می‌کنند. همان‌هایی که ادعای توده‌ای بودن و برای توده بودن را می‌کنند، بعد از این که انقلابشان پیروز شد میلیون‌ها نفر از این توده‌های مردم را و از این مستضعفین را به زندان انداختند و به هلاکت رسانده‌اند، و همان‌هایی که ادعای حقوق بشر را می‌کنند، در طول حکومت خودشان بشر را به هلاکت رسانده‌اند و تمام مستضعفین دنیا را از حقوق اولیه بشر محروم کردند نه به تبلیغات غربی گوش بکنید و نه به تبلیغات شرقی و نه به تبلیغات گروه‌های سیاسی که می‌خواند ملت را و شما را به یک راهی ببرد که آن راه، راه اسلام نیست (همان، ص ۶۶).

۵- تفرقه

تفرقه یکی دیگر از موانع هدایت و تربیت اخلاقی است؛ چنان که امام خمینی بر این نظر است که «اگر دیدید اشخاصی می‌خواهند بین شما و گروهی از ملت یا ملت تفرقه بیندازند و دعوت بکنند به مقابله با گروهی از ملت یا همه ملت، بدانید که این دعوت بر خلاف دعوت اسلام است و بر خلاف دعوت انبیای خداست و بر خلاف دعوت خداست که شما را دعوت به اتحاد همگانه می‌کند. گروه‌هایی که در ایران الآن هم اظهار موجودیت می‌کنند و در یکی دو روز سابق هم اظهار موجودیت کردند، اینها همان‌ها هستند که ادعا می‌کنند ما فدایی خلقیم و ما برای خلق می‌خواهیم فعالیت کنیم و تبلیغ کنیم. می‌بینید که اینها در جبهه‌ها هرگز حاضر نیستند و در داخل جبهه‌ها هرگز نیامده‌اند و در پشت جبهه‌ها به کارشکنی برای عزیزان ما که در جبهه‌ها مشغول نبرد هستند، مشغول فعالیت‌اند. اینها از اسلام جدا هستند و از انسانیت هم جدا هستند و از خلق هم جدا هستند و دشمنان خلقند که به اسم فدایی خلق خودشان را محسوب کرده‌اند و این همان حیل-ای است که ابرقدرت‌ها برای تحت ستم قرار دادن ملت‌ها حتی ملت‌های خودشان به کار می‌برند که ما با توده‌های مردم رفیق هستیم و با اسم رفیق توده‌های مردم را اسم‌گذاری می‌کنند و خودشان را رفیق می‌دانند، لکن دشمن آنها هستند. طرفین شرق و غرب با انسان‌ها مخالف‌اند و جز به آن چیزی که مربوط به خودشان هست و مربوط به قدرت خودشان هست به چیز دیگر فکر نمی‌کنند. شما مقایسه کنید بین سران کشورهای قدرتمند با سرانی که در اسلام بودند و در صدر اسلام قدرتشان از اینها هم بیش‌تر بود، ببینید فرق از کجا تا به کجاست، ببینید حکومت اسلام چه حکومتی است و حکومت غیر اسلام چه حکومتی» (همان، ص ۶۷-۶۸).

نتیجه

تهذیب و تربیت اخلاقی نقش مهمی در کمال انسانی دارد. از این رو رعایت ارزش‌های اخلاقی و تربیت انسان از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. و برای شناسایی ارزش‌های اخلاقی لازم است از الگوی اسلامی و بزرگ همچون امام خمینی مدد جست. از نگاه امام خمینی انسان اگر به خودش واگذاشته شود در بند شهوات و نیازهای مادی اسیر خواهد شد و هرگونه نظام تربیتی و سیاسی از پرورش ابعاد معنوی آن ناتوان خواهد بود. حال آن که اساس همه چیز معنویت است و با اصلاح و پرورش این بُعد در انسان همه مشکلات دیگر حل خواهد شد. امام خمینی بر این نظر است که معضل جهان امروز معضل اخلاقی است و اگر حل نشود جهان در سراسیمگی سقوط پیش خواهد رفت. از این رو مقصد اسلام و مقصد همه انبیا این است که آدم‌ها را تربیت کنند. اخلاق در دل نظام فکری امام خمینی جای دارد و در حقیقت همه دانش‌ها بر محور آن می‌چرخد. بنابراین در جهت هدایت و تربیت اخلاقی باید تحصیل علمی همراه با تهذیب اخلاقی باشد و مسئولین، مربیان جامعه، متعهد به ارزش‌های اخلاقی باشند و نیز با مردم مدارا و سعه صدر داشته باشند؛ زیرا وحدت بین مسلمانان موجب استقلال و آزادی کشور می‌شود.

از نگاه امام خمینی (ره) تزلزل ایمان و وجود رذایل اخلاقی در جامعه موجب مفسد بسیار می‌گردد و پیامد آن آسیب‌های زیادی را بر جامعه وارد می‌سازد و رذایلی چون حب نفس، حب جاه و جلال، شهرت و ریاست

در مملکت شایع می‌گردد. همچنین مربیان غیر متعهد و وابسته به افکار بیگانه زمینه وابستگی افراد جامعه به شرق و غرب و اشاعه افکار بیگانه به جوانان را فراهم می‌آورد که نتیجه و پیامد آن تفرقه بین مسلمانان است.

Archive of SID

منابع

- اسلامی، حسن، (۱۳۸۳)، «امام، اخلاق، سیاست»، چاپ پنجم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ستاد بزرگداشت یکصدمین سال میلاد امام خمینی.
- امام خمینی و اندیشه‌های اخلاقی - عرفانی (چکیده مقالات کنگره)، (۱۳۸۲)، چاپ چهارم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- روزبه، محمد حسن، (۱۳۸۲)، امام خمینی و مفاهیم اخلاقی (مدارا/۳)، چاپ سوم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، مؤسسه چاپ و نشر عروج.
- صحیفه امام (مجموعه ۲۲ جلدی بیانات، پیام‌ها، مصاحبه‌ها، احکام، اجازات شرعی و نامه‌ها)، (۱۳۸۵)، چاپ چهارم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- امام خمینی، روح الله، (۱۳۸۳)، شرح چهل حدیث، چاپ ۲۹، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

Archive of SID